

**La creació i el desenvolupament del Departament
d'Història de l'Art a la Universitat de Barcelona**
Santiago Alcolea i Gil

Entre els actes commemoratius del seu 25è. aniversari, l'Associació Catalana de Crítics d'Art organitzà un curset que tingué el suport de l'Obra Social de la Caja Madrid, a la seu de la qual, situada a la placa de Catalunya, es celebraren les sessions. La del dia 4 de novembre de 2003 estigué dedicada a *La creació i el desenvolupament del Departament d'Història de l'Art a la Universitat de Barcelona*. Fou un període d'una vintena d'anys, entre 1966 i 1986, que coincidiren amb els de la intervenció directa del Dr. Santiago Alcolea i Gil a la vida universitària catalana.

Aconseguí el grau de Doctor a la Universitat de Madrid el 1964, amb una tesi dedicada a la pintura barcelonina del segle XVIII que es publicà al *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona* (Vols. XIV i XV) i fou encarregat d'una assignatura d'Història de l'Art a la Universitat de Barcelona, el curs 1966-1967, en el qual també aconseguí la categoria de professor agregat després de les corresponents oposicions. Quedà integrat al Departament d'Història de l'Art, dirigit aleshores pel catedràtic José Guerrero Lovillo i, com a conseqüència del trasllat d'aquest a la Universitat de Sevilla, el curs 1969-1970 quedà com a cap de l'esmentat Departament.

Aquest fet coincidí amb una àmplia renovació del pla d'estudis, l'anomenat "Pla Maluquer", que permeté una considerable ampliació dels estudis d'Història de l'Art que hi disposaven de dues assignatures de tipus A (de tres hores de classe setmanals), de dotze de tipus B (de dues hores setmanals) i de deu de tipus C (una hora setmanal). Aquestes darreres tenien un caràcter monogràfic i havien de canviar-se cada dos cursos. Les de tipus A eren la *Història de l'Art* i la *Teoria de l'Art*; les de tipus B seguien la distribució cronològica habitual, des de la Prehistòria fins al segle XX, i les de tipus C permetien oferir plantejaments especialitzats sobre la problemàtica artística més diversa i ajustada a les inquietuds contemporànies.

Aquesta ampliació dels estudis exigí el corresponent augment del professorat i aquest fet permeté la incorporació al Departament d'un conjunt d'especialistes barcelonins de reconeguda vàlua en els diferents sectors, com Alexandre Cirici (*Art contemporani*), Frederic-Pau Verrié (*Art medieval* i *Teoria de l'art*), Miquel Porter (*Cinema*), Oriol Martorell (*Música*) o Ricard Salvat (*Art dramàtic*). Així mateix, fou possible aconseguir la col·laboració circumstancial d'altres especialistes reconeguts com Joan Ainaud de Lasarte o Daniel Giralt-Miracle, que a través d'aquells cursos C, proporcionaren als alumnes unes visions personals sobre l'art medieval català i la problemàtica del disseny i les connexions de l'art i la indústria, mentre que Pere de Palol i José Milicua impartiren cursos sobre períodes que d'alguna manera estaven relacionats amb les realitzacions artístiques del nostre país, com l'art paleocristià o el bizantí, i la pintura barroca, i la professora Carme Huera tenia cura de tot el referent a la antropologia artística i a l'art dels pobles primitius.

Paral·lelament, altres cursos de tipus C estigueren dedicats a matèries que permetien l'aplicació de metodologies de treball diferents de les habituals, com el que es dedicà a la *Tècnica fotogràfica*, i a les *Formes musicals*, a la *Crítica cinematogràfica* i, especialment, el curs que anà a càrrec de diferents professionals que exerciren la crítica d'art a diferents mitjans de comunicació barcelonins.

L'activitat del Departament també quedà reflectida, des del 1972, en la publicació de la seva revista *D'Art*. Del disseny en tingué cura Daniel Giralt-Miracle i, a més de diferents articles amb positives aportacions, hi era inclosa una acurada bibliografia recent, una necrologia d'artistes, una referència a les exposicions que es feien a les galeries locals, i dues comunicacions de gran interès: La de Salvador Tarragó, entorn d'una exposició dedicada a Antoni Gaudí que es celebrava a París, i la de Daniel Giralt Miracle que comentava el Congrés de l'ICSID internacional que se celebrà a Eivissa el 1971. Així mateix, al número 6-7 (any 1981) es publicà una detallada proposta de creació d'una base de dades per a un possible Centre Universitari de Documentació Artística Catalana. La obtenció de dades s'inicià amb les que aconseguien els alumnes de l'assignatura *Art del segle XIX*, impartida pel Dr. Santiago Alcolea, els quals, com a treball de curs,

revisaven la premsa barcelonina del segle XIX que incloïa moltes notícies inèdites i nous punts de vista entorn d'aquesta activitat artística. No tingué el ressò que calia, de manera que avui , després de vint anys, escara és vigent i d'una major justificació d'ençà la integració de Catalunya a Europa.

Des del curs 1972-1973 cal subratllar la progressiva incorporació al Departament, en els nivells inicials del professorat, de col·laboradors com Francesc Miralles o G. Rosselló i alguns que n'havien estat alumnes, com Mireia Freixa, Joan Ramon Triadó o Francesc Fontbona, i successivament, altres com Núria de Dalmases, Roger Alier, Lourdes Cirlot, Immaculada Julián, Ferran Garcia Sevilla, Palmira González, Joaquim Garriga, Pere Salabert, Ma. Rosa Terés, Xosé Aviñoa, Isabel Coll o Teresa Vicens. Sobre la major part d'ells, en els anys que vivim des dels inicis del segle XXI i en diversos nivells del professorat universitari, recau la responsabilitat de mantenir dignament el nivell que correspon al nostre Departament dins del món universitari català contemporani, una tasca d'aspectes molt diversos, de gran complexitat i de solucions gens fàcils. Així mateix, en bona part poden considerar-se com a derivacions d'aquest Departament els ensenyaments d'Història de l'Art que s'imparteixen, en diferents estructures administratives universitàries a Tarragona, a Lleida, a Girona i a Palma de Mallorca.

Dins la vida del Departament d'Història de l'Art tingué una particular incidència el trasllat de la Facultat de Geografia i Història al nou edifici del campus universitari de Pedralbes. Hi quedà ja instal·lat i en ple funcionament des del 1977 i, com a mostra del desenvolupament que havia assolit, cal recordar que aquella Facultat estava constituïda per quatre seccions: Geografia, Història, Història d'Amèrica i Història de l'Art, que ja era reconeguda com a especialitat dins de la llicenciatura en Geografia i Història i que, com a conseqüència del crescut nombre d'alumnes que comptava, li foren reservades les plantes primera i segona d'un dels blocs d'edificis per instal·lar-hi la biblioteca pròpia, la sala de reunions i els despatxos del professorat, la secretaria, el laboratori fotogràfic i altres dependències. Alguns anys d'aquesta etapa també participaren d'una manera forca positiva a les tasques del Departament els doctors José Rogelio Buendia i Joaquín

Yarza Luaces, com a catedràtic i professor agregat respectivament.

Paral·lelament a les tasques docents i de recerca en el terreny de la Història de l'Art que li eren pròpies, aquest departament també portà a terme alguna iniciativa destacada, com ho fou la intervenció en la investidura com a Doctor Honoris Causa de la Universitat de Barcelona, del pintor Joan Miró i del músic Frederic Mompou. Quedaren encarregats de respondre el discurs dels dos recipiendaris, Alexandre Cirici i Oriol Martorell. La solemne cerimònia universitària es completà amb la concessió del mateix grau honorífic a l'historiador Pierre Vilar, presentat pel doctor Fabià Estapé, tingué lloc al Paraninf universitari el dia 2 d'octubre de 1979.

Com a complement de les classes teòriques i dels treballs de seminari que s'impartiren dins l'àmbit del Departament, el seu director considerà necessari que els alumnes incrementessin el contacte directe amb l'obra d'art, de manera que, amb l'assessorament que corresponia, es realitzaren visites col·lectives als museus d'art de Barcelona, a monuments de la ciutat i a d'altres de Girona, Sant Cugat del Vallès, Tarragona, Poblet o Santes Creus, i també un viatge a Madrid per visitar-hi diferents museus. Seguint aquest criteri s'aconseguí visitar alguns artistes al seu estudi, els quals, amablement, explicaren als alumnes i als professors, el seu concepte de la creació artística, com fou el cas del polifacètic Antoni Tàpies, de l'escultor i dibuixant Josep Ma Subirachs o del gravador i pintor Jaume Pla. Finalment, a nivell de professorat es procurà la participació als successius Congressos d'Història de l'Art que es celebraven a l'àmbit de l'estat, com els de Sevilla, Valladolid, Santiago de Compostel·la, Saragossa, Granada o Múrcia, i s'aconseguí la seva activa col·laboració per a portar a resultats força satisfactoris, l'organització del congrés del CEHA que tingué com a seu la ciutat de Barcelona l'any 1984.

Tesines de Llicenciatura i Tesis Doctorals

Una part important de les tasques del Departament quedava reflectida en la direcció de les tesines de llicenciatura, uns treballs de fi de carrera que permetien iniciar als alumnes en les tasques de recerca de dades, de síntesi i de comunicació escrita entorn d'un tema relacionat amb la

Història de l'Art. Aquest tema era de lliure elecció per part de l'estudiant, però calia sotmetre'l a l'aprovació del professor que n'havia d'assumir la direcció. S'obria així un període de col·laboració que no tenia un límit de temps determinat i que, en la major part dels que s'iniciaren, permeté arribar a resultats força positius. Algun foren el punt de partida de tesis doctorals i altres quedaren reflectits en publicacions que amplien els horitzons de la nostra bibliografia especialitzada.

Aquestes consideracions també són aplicables al conjunt de les tesis doctorals, realitzades en quantitat més reduïda, però de gran interès per la amplitud i la novetat dels seus temes, tractats segons la normativa que entorn de la recerca, l'exposició escrita i oral i les conclusions aconseguides, són pròpies del màxim nivell dels estudiants universitaris. Però, si el tribunal que havia de jutjar les tesines de llicenciatura estava constituït per tres professors, que habitualment eren membres del Departament, per a les tesis doctorals el tribunal estava constituït per cinc professors d'una especialitat adient al tema de la tesi. Aquesta circumstància obligava a sol·licitar la participació de membres d'altres universitats, o també, que, des de diverses universitats fos requerida la presència d'algun professor del nostre Departament per tal d'integrar-se al tribunal d'alguna tesi que s'hi llegia.

Com a resum d'aquesta activitat desenvolupada al sí del Departament d'Història de l'Art, segons les dades que disposem, aquella vintena d'anys foren llegides cent trenta-vuit tesines de llicenciatura, de les quals cent dues foren dirigides pel Dr. Alcolea, i les altres ho foren per altres professors del Departament. Així mateix, en aquell mateix període hi foren defensades vint-i-una tesis doctorals dirigides per Santiago Alcolea, el qual, a més, formà part del tribunal que en jutjà vint-i-sis dirigides per altres professors del seu Departament, de diferents departaments de la Universitat de Barcelona i també, de l'ETSAB o d'universitats de la resta de l'estat, com les de Valladolid, Oviedo, Saragossa o Santiago de Compostel·la.

Barcelona, novembre de 2003